

prijs € 3,95 jaargang 23, nummer 4, december 2023

Ontbrekende namen

Gegrepen door de Spaanse Griep

Noodgeld in Harderwijk

Vittepraetje

Kwartaalblad van de historische vereniging HERDEREWICH

ISSN 1386-1481

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
75 jaar vrijheid (Matty Moggré)	3
Prikbord	4
Agenda	5
Gelderse Academie	5
Westerborkpad	5
Kennisquiz	6
Tweede lezing over renovatie Oude Stadhuis	6
Ontbrekende namen (Robert Oosterhof)	7
De oorlog overleefd maar gegrepen door de Spaanse Griep (Rob Roos)	12
Duitse radiotorens in Drielanden (Jan Ruijne)	17
CCNV 100 jaar	17
Gerardus Slingerland (Niek de Jong)	18
Noodgeld (Leen Karssen)	20

Van de redactie

tekst **Ed van der Heijden**

Het Vittepraetje is een blad voor Harderwijkers, die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Harderwijk. De geschiedenis van onze stad is heel divers. In de loop der eeuwen hebben zich veel verschillende gebeurtenissen afgespeeld in Harderwijk. Daarom vindt u ook deze keer weer uiteenlopende onderwerpen in ons kwartaalblad.

Robert Oosterhof heeft meerdere verhalen geschreven over verdronken Harderwijker vissers. In dit nummer van het Vittepraetje rondt hij al die afzonderlijke verhalen af met een verhaal over het monument bij de haven, waarop de verdronken Harderwijker vissers staan vermeld en over welke vissers er in feite ontbreken.

Een andere onderwerp in onze stadsgeschiedenis betreft het Belgenkamp. Rob Roos heeft er één Belgische militair uitgelicht. Rob woont in de zomermaanden in Hierden en de rest van het jaar in Zoetermeer. Deze gevluchte Belg heeft ook in beide steden gewoond en ligt op de erebegraafplaats Oostergaarde.

Begin 20e eeuw vestigde Gerardus Slingerland zich vanuit Rijnsaterwoude als smid aan de Smeepoortenbrink. Niek de Jong vertelt over deze ambachtsman en wat hij allemaal ontwierp ten behoeve van de openbare ruimte in Harderwijk.

Het Historisch Kenniscentrum Harderwijk ontvangt graag oude archieven. Je weet namelijk nooit of er iets tussen zit waarover je nog niets wist. Zo heeft Leen Karssen een hangmap gevonden, waar documenten in zitten over noodgeld, dat werd uitgegeven aan de mensen uit Nijkerk, die de eerste dagen van de Tweede Wereldoorlog in Harderwijk werden opgevangen, omdat hun stad in de frontlinie lag. Leen neemt u mee naar die tijd.

Over een half jaar vieren we dat Harderwijk en Nederland 75 jaar geleden zijn bevrijd. Ter gelegenheid daarvan zijn er weer allerlei activiteiten. In het bericht van het bestuur geeft Matty Moggré, onze voorzitter, daar inzicht in.

We hebben deze keer heel veel verenigingsnieuws. Het aantal pagina's met 'Prikbordnieuws' is daarom voor deze keer iets uitgebreid. Ook de agenda met toelichting is behoorlijk vol voor begin volgende jaar. Er is vast wel iets bij dat uw interesse heeft en schrijft u dat dan in uw agenda.

De redactie wenst u fijne feestdagen, een goed begin van 2020 en veel leesplezier. Wij horen graag uw reactie.

BESTUUR
Voorzitter
Matty Moggré
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
tel: 0341-426847
Penningmeester
Dennis Koning
Huismeester Vischpoort
Karel Kok
Leden:
Leen Karssen (bibliotheek)
Martijn Pijnenburg (redactie)
Jan Ruijne (redactie)

REDACTIE
redactie@herderewich.nl
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
Eindredacteur
Gijsje Verwijs-ten Hove
Redacteuren
Lex Schuijl, Jan Ruijne
Adviserend lid
Martijn Pijnenburg

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buijtenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen

LEDENADMINISTRATIE
Dennis Koning
ledenadministratie@herderewich.nl
06-55751483 (na 18.00 uur)

WERKGROEPEN:
Archeologie:
Jeroen Dielemans
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Commissie Ruimtelijke Kwaliteit:
Désirée van Liempt
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
Kroniek van Harderwijk:
Wietse Hummel
Hierden:
Evert Jacobs
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
Joke en Harry Huijgen
Bibliotheek, Historisch Kenniscentrum:
bibliotheek@herderewich.nl

BEZOEKADRES:
Vischpoort, ingang Schapenhoek 9,
Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Willem van Sonnen
Leden en niet-leden kunnen van de
Vischpoort gebruik maken voor het vieren
van een feestje o.i.d. Informatie bij de
huismeester.

CONTACT
Voor informatie: www.herderewich.nl
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

Sluiting aanleveren kopij voor het
volgende Vittepraetje is 26 januari 2020

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming
van de redactie worden overgenomen voor com-
merciële doeleinden of ten behoeve van andere
publicaties. De redactie behoudt zich het recht
voor, in overleg met de schrijver, een artikel in te
korten. Overname van een artikel is alleen mogelijk
na toestemming van de auteur en de redactie.
Het redactiestatuut is -voor hen die daar behoefte
aan hebben- op te vragen bij het secretariaat.

Afbeelding op voorblad:
Visserijmonument (foto: Marion Golsteijn)

75 jaar vrijheid

Europe remembers

Nederland herdenkt

Gelderland herdenkt

Veluwe remembers

Harderwijk herdenkt

De herdenking van de vijf jaren bezetting en de bevrijding daarvan is begonnen. Via verschillende media beleven we mee wat er 75 jaar geleden gebeurde: Normandië, het oprukken van de geallieerden, de bevrijding van Zuid-Nederland, het vastlopen van de legers bij Arnhem en de gevolgen: nog een verschrikkelijke winter te gaan. Wij (mensen van mijn generatie en daarna) hebben geen idee wat het betekent om niet in vrijheid te leven, je niet veilig te voelen, voortdurend op je hoede te moeten zijn, elkaar niet meer te kunnen vertrouwen. Wij hebben er geen idee van.

Leren we van de geschiedenis? Doen we het echt beter met elkaar?

In ieder geval is het goed om stil te staan bij wat er is gebeurd en je te realiseren hoe goed we het nu hebben. We zijn vrij om te gaan en staan waar we willen en kunnen zeggen wat we denken en belijden wat we geloven.

Ook de gemeente Harderwijk wil dat besef van vrijheid laten ervaren, beleven en vieren. Het College legt het initiatief bij de inwoners. Iedereen

Veel is te vinden op diverse websites:

www.gelderlandherdenkt.nl

75jaarvrijheid.nl

4en5mei.nl

En veel andere.

En onze eigen website natuurlijk.

die een plan wil uitwerken, mag dat inbrengen. De gemeente kijkt of er financiën voor beschikbaar gesteld worden.

De stuurgroep Platform Historisch Harderwijk heeft een groot aantal plannen ingediend. De stuurgroep van het platform heeft Herderewich gevraagd om weer een "Special" te verzorgen. Daar hebben we bij de provincie financiën voor aangevraagd

en gekregen, dus we kunnen er mee aan de slag. Daarnaast vinden er in het voorjaar twee lezingen plaats: over Het Verscholen Dorp en over arrestaties in Harderwijk na september 1944 door de Apeldoornse Sicherheitsdienst. (Johan van Sonnen), zie onze Agenda.

Verder is Herderewich vooral betrokken bij de activiteiten rondom de herinnering aan onze Joodse burgers. De Joodse samenleving is verdwenen, de synagoge is gesloten, maar de herinnering aan hen moet blijven. Er wordt gewerkt aan animatiefilms van Joodse, deels verdwenen, monumenten: de synagoge (nu al te zien), de Joodse begraafplaats, de Joodse school e.a. Daarnaast komt er een documentaire waarin Anton Daniëls vertelt over de families Härz, de familie Philips en anderen, over hoe zij leefden en deelnamen aan de Harderwijker samenleving. De première van die documentaire vindt plaats op 27 januari, de dag van de Auschwitz-herdenking, in de Catharinakapel. In maart en april organiseert Herderewich in samenwerking met de historische verenigingen Nijkerk, Putten en Ermelo een Westerborkpad wandeling. Daarover leest u verderop in dit blad meer. Kortom, het jaar 2020 zal ook wat Herderewich betreft vooral in het teken staan van 75 jaar vrijheid.

Het bestuur wenst u allen eerst goede feestdagen en een mooie jaarwisseling en hoopt u bij de diverse activiteiten in 2020 weer te kunnen ontmoeten.

Namens het bestuur, Matty Moggré

prikkbord

Oproep Historisch Kenniscentrum Harderwijk

Het bestuur van het Historisch Kenniscentrum Harderwijk zoekt een **nieuwe secretaris**. Onze secretaris Matty Moggré gaat per 1 januari 2020 stoppen met haar werkzaamheden voor het HKH. Met het HKH zijn we bezig de geschiedenis van Harderwijk meer bekendheid te geven. Als u daaraan mee wilt werken, neem dan contact op met: info@hkharderwijk.nl. Ook zoeken wij **vrijwilligers** voor het bemensen van het HKH tijdens de openingsuren van de bibliotheek: maandag- t/m donderdagmiddag van 13.30 – 16.00 uur.

Onderzoek Tweede Wereldoorlog

Johan van Sonnen doet veel onderzoek naar verzetsmensen uit de Tweede Wereldoorlog. Hij zoekt concreet naar informatie over (en) familie van:

Jacob Bremer, spoorwegbeambte, speelde een belangrijke rol in het verzet vanuit NS.

Johannes Marinus Honig, geb. 29-12-1893; speelde een rol bij het Verscholen Dorp.

Hendrik Langen, gefusilleerd bij de Woeste Hoeve, 8-3-1945.

Ludovicus de Pauw, gefusilleerd te Apeldoorn, 7-10-1944.

Hendrikus Jacobus Kuikhoven, gefusilleerd te Apeldoorn, 7-10-1944.

Gerrit Aartsen, spoorwegbeambte, doodgeschoten op 5-10-1944 te Steenwijkerwold.

Elke tip is welkom: johanvansonnen@planet.nl

Foto's overleden Harderwijkers

Het Comité Dodenherdenking Harderwijk zoekt nog foto's van overleden Harderwijkers uit de tijd van de bezetting. Als u die nog heeft, laat het weten!

Aquarellen over de Zuiderzee

Mevrouw Janet Nieuwenburg uit Alphen a/d Rijn heeft een map met 12 aquarellen over de Zuiderzee aangeboden aan het Historisch Kenniscentrum Harderwijk. De prachtige platen, die verzameld zijn in een map, zijn gemaakt door verschillende kunstenaars in 1931.

Mevrouw Nieuwenburg had deze aquarellen op zolder gevonden bij het ontruimen van het huis van haar vader, die werkzaam was bij de werkzaamheden aan de Afsluitdijk.

Een aantal jaren geleden had zij een afdruk van dezelfde aquarellen al eens gezien in het Stads museum, maar zij vond dat de hare van een betere kwaliteit waren. Daarom zal het HKH, op verzoek van mevrouw Nieuwenburg, contact opnemen met het Stads museum om de aquarellen eventueel te ruilen.

Afscheid Willem Petersen

Willem Petersen, onze voormalige assistent-huismeester schrijft o.a. het volgende:

Nadat ik kenbaar had gemaakt te stoppen met werk in de Vischpoort, kreeg ik al een hartelijk bedankje van mijn "baas" in de Vischpoort Karel Kok. Nou ja, "baas" klinkt ouderwets, maar dat ben ik ook. Dus vriend Karel vond het jammer dat ik niet meer kon helpen. Onze voorzitter Mw. Moggré, voor vrienden Matty, dreigde dat ze langs zou komen en ja hoor, op een morgen stond ze voor de deur samen met de secretaris John Wetzels. Mijn vrouw en ik werden verrast met een prachtige bos bloemen en een mooie bon.

Gezien deze ervaring kan ik dus alle vrijwilligers aanraden om te stoppen, niet allemaal tegelijk, natuurlijk.

Ik wil jullie allemaal bedanken voor de prettige samenwerking en wens jullie nog veel plezier met deze hobby. Wim van Sonnen, fijn dat je mijn taak kan overnemen.

Een hartelijke groet, Willem Petersen.

agenda 2020

Donderdag 16 januari 2020

Gelderse Academie, Studium Generale, lezing 2: "Ethiek van vertrouwen en betrouwbaarheid" door prof. dr. Frans Blom. Zie toelichting. Catharinakapel, inloop 19.45 uur, aanvang 20.15 uur.

Maandag 27 januari 2020

Auschwitz-herdenking, documentaire over de Joodse samenleving vóór 1940 in Harderwijk. Catharinakapel. Nadere informatie volgt.

Dinsdag 11 februari 2020

Lezing "Arrestaties in Harderwijk door de Apeldoornse Sicherheitsdienst (1944-45)" door Johan van Sonnen. Kiekmure, inloop 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

Dinsdag 11 februari 2020

Gelderse Academie, Studium Generale, lezing 3: "Vertrouwen in rechterlijke colleges" door mr. Klaas Mollema. Zie toelichting. Catharinakapel, inloop 19.45 uur, aanvang 20.15 uur.

Donderdag 12 maart 2020

Gelderse Academie, Studium Generale, lezing 4: "Wisselwerking tussen inwoners, bestuur en politiek in onze democratie" door drs. John Berends. Zie toelichting. Catharinakapel, inloop 19.45 uur, aanvang 20.15 uur.

Dinsdag 17 maart 2020

Lezing "Het verscholen dorp" door Dick Baas. Catharinakapel, zaal open 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.

Tussen 19 maart en 14 april 2020

Wandelen langs het Westerborkpad. Zie toelichting.

Dinsdag 14 april 2020

ALV. Informatie volgt.

Zaterdag 18 april 2020

Herdenken en vieren 75 jaar bevrijding van Harderwijk. Programma volgt.

Zondag 19 april 2020

Literair-culturele kring Apollo, 75 jaar vrijheid. Cultuurcafé Stads museum, 14.00 – 17.00 uur.

Zondag en maandag 3 en 4 mei 2020

Theaterwerkplaats, "Oorlog onder de huid". Informatie volgt.

Maandag 4 mei 2020

Dodenherdenking. Begraafplaats Oostergaarde, aanvang 20.00 uur.

Dinsdag 5 mei 2020

Bevrijdingsdag. Informatie volgt.

Gelderse Academie: Wie kunnen we (nog) vertrouwen?

De Gelderse Academie organiseert dit seizoen een Studium Generale met 4 colleges. Het thema is: "Wie kunnen we (nog) vertrouwen?" Dit is een veel gestelde vraag op dit moment. Aan alle kanten worden we bestookt met cijfers, rapporten en onderzoeken waarvan voortdurend het waarheidsgehalte wordt betwist. We kunnen als leek nauwelijks nog onderscheid maken tussen leugen en waarheid. Daarbij speelt ook een achterliggende vraag: Waarom hebben we weinig vertrouwen meer in de "oude" instituten, in autoriteit?

In de 4 colleges komen de ethische en morele kant van het huidige handelen aan de orde. Ook wordt besproken of er oplossingen zijn voor dit probleem en als belangrijke invalshoek: is er wel een probleem rond vertrouwen? De sprekers zijn experts op dit onderwerp. Het 1^e college in dit Studium Generale is gehouden op woensdag 20 november 2019. Prof. dr. ir. Vincent Buskens sprak toen over "Wat is vertrouwen en hoe wordt het beïnvloed door sociale netwerken?". De colleges vinden plaats in de oude hoorzaal van de Academie, de Catharinakapel, Klooster 1 in Harderwijk, aanvang 20.15 uur. Ze kunnen afzonderlijk gevolgd worden en zijn gratis toegankelijk. Reserveren via het emailadres galezing@catharinakapel.nl

Westerborkpad

De samenwerkende historische verenigingen Nijkerk, Putten, Ermelo en Harderwijk hebben het plan opgevat om in het kader van 75 jaar bevrijding begeleid wandelingen te organiseren over het Westerborkpad tussen Nijkerk en Harderwijk.

Korte routes (4 trajecten, max. 8 km per traject)

Elk traject start met de wandeling om 11.00 u. Vanaf 10.00 u is er koffie en de mogelijkheid tot bezichtigen van de exposities (Nijkerk en Ermelo).

16 maart, 19 maart: Nijkerk, Museum Nijkerk, Venestraat 16.

17 maart, 20 maart: Rustpunt Philadelphia Zorg, Nijkerkerstraat, hoek Oldenalleralle/Watervalweg.

23 maart, 26 maart: NS Station Putten (geen koffie en bezichtiging).

24 en 27 maart: Ermelo Museum Het Pakhuis, Molenaarsplein 24.

Lange routes (2 trajecten, plm. 15 km per traject)

Deze trajecten starten om 10.00 u. Vanaf 9.00 u is er de mogelijkheid om een kopje koffie of thee te drinken en de exposities te bezichtigen.

28 maart: Museum Nijkerk.

4 april: Station Putten (geen koffie en bezichtiging).

U kunt kiezen voor deelname aan één of meerdere trajecten. Het eindpunt is het beginpunt voor het volgende traject. De start- en eindpunten zijn zo gekozen dat deze met openbaar vervoer goed bereikbaar zijn. Zelf lunch en drinken meenemen. Deelname is gratis. Aanmelden bij: info@pakhuisermelo.nl. Datum en traject vermelden.

Geschiedenisquiz nu op twee locaties

Voor de tweede keer op rij heeft het Journalistenteam de Harderwijker Geschiedenisquiz gewonnen. Groot verschil met vorig jaar was dat de quiz dit keer op twee locaties werd gehouden. Het was vorig jaar in restaurant Veluvia heel gezellig, maar ook erg druk. Daarom besloot de organisatie om met Veluvia-buurman de Vischafslag afspraken te maken. Het bleek een gouden greep. Deelnemers hadden meer ruimte en de wisseling van plek -deelnemers moesten halverwege de avond van locatie wisselen- bracht dynamiek in de avond. De quiz is gehouden op woensdag 16 oktober. Veertig deelnemers, verdeeld over tien teams, zagen heel diverse vragen voorbij komen. Alle vragen werden ondersteund met foto's, met filmpjes, met getoonde voorwerpen. Quizmasters Pascal Kroon van Veluvia en Martijn Pijnenburg van Herderewich waren in topvorm en werden dit jaar geholpen door mede-presentator Jannet Doornhof van Stichting Rondeel.

Opvallend was het relatief grote aantal jonge deelnemers. Daar is met name Herderewich heel blij mee. Want de reden om een Geschiedenisquiz in het leven te roepen was om meer -en vooral jongere- Harderwijkers te interesseren voor de geschiedenis van de plek waar zij wonen. Want geschiedenis draait niet om jaartallen en dorre feitjes: uiteindelijk is geschiedenis een opvolging van menselijke verhalen met treurige dieptepunten en prachtige hoogtepunten. Het is de moeite waard om daar kennis van te nemen!

Architect wil tweede lezing geven over renovatie Oude Stadhuis

Op welke plek moest Herderewich de lezing over de renovatie van het Oude Stadhuis houden? Heel moeilijk was dat natuurlijk niet: in dat Oude Stadhuis. Alleen was het de vraag of dat zou lukken. Want de renovatie liep vertraging op. Maar gelukkig, dankzij de enthousiaste medewerking van Cultuurkust, was alles wat nodig was voor de lezing, op tijd klaar. Voor spreker Liek Mulder was het heel prettig om, terwijl hij iets vertelde over bijvoorbeeld het interieur van de raadszaal te kunnen wijzen naar het schitterend bewerkte plafond, naar de eeuwenoude portretten langs de muur en het veelgeroemde goudleerbehang. De lezing werd op 18 september gehouden en de raadszaal zat helemaal vol. In de pauze kon iedereen het gebouw bekijken. De eerste verdieping was nog niet ingericht maar al wel aangekleed: mooie vloeren, subtiele verlichting en geluiddempende materialen langs de muur. Architect Claudia Schmidt vertelde na de pauze kort iets over de uitgangspunten van de make-over van het gebouw. Het bestuur van Herderewich wil Claudia een avond lang laten vertellen over haar renovatieplan. In principe wil zij dat wel doen, maar willen de leden dat ook? Bij deze een oproep: wie een dergelijke lezing interessant vindt moet een mail sturen naar secretaris@herderewich.nl Bij voldoende animo vraagt Herderewich de architect voor een extra lezing.

Uitslag Geschiedenisquiz

Tien teams deden mee aan de door Herderewich en Veluvia georganiseerde Harderwijker Geschiedenisquiz. Winnaar werd het Journalistenteam en de poedelprijs ging naar het eenmansteam Xiong uit Zeewolde. Xiong wist niet dat het om een geschiedenisquiz ging; hij verwachtte een algemene kennisquiz. Kortom, toch knap gedaan!

Journalistenteam	129,5
De Helling	128
Herderewich.....	127
Botter & Visch.....	108
De Zusjes & Co.....	106
HK83	105,5
Dé Geschiedenis bestaat niet.....	93
Visdorp Posse.....	91,5
De Balletjes	70
Xiong Zeewolde	61

Ontbrekende namen

op het vissersmonument van Harderwijk

AANLEIDING

In 2017 kreeg ik uit een Harderwijker vissersfamilie een gedicht aangereikt. Uit overlevering zou bekend zijn dat de in het gedicht beschreven ramp in 1834 zou hebben plaatsgevonden. Na enig speurwerk bleek dat die herinnering niet klopte. De verdichte gebeurtenissen vonden plaats in 1882 toen de broers Albert en Kars Petersen jammerlijk verdronken. Maar in 1833-1834 bleek wel degelijk ook een noodlottig visserijongeval te zijn geschied. Peter Petersen sloeg in november 1833 tussen Harderwijk en Elburg overboord en verdronk. Zijn stoffelijk overschot spoelde maanden later, in januari 1834, aan bij Blokzijl. Het verhaal staat beschreven in het Vittepraetje nr. 4 van 2018. Opvallend genoeg stond zijn naam niet op het monument te Harderwijk vermeld. Zou zijn naam de enige zijn die ontbreekt? De afgelopen tijd raadpleegde ik kranten, archiefstukken van de gemeente Harderwijk, genealogische geschriften die een specifieke familie betreffen en gegevens van de burgerlijke stand uit andere gemeentes. Een enkele keer werd ik getipt door een nazaat van een omgekomen visser. Niet zelden was er sprake van een toevalstreffer.

Op zoek naar informatie over een visserij-thema stuitte ik op gegevens over een visser die op zee het leven had gelaten. Tot op heden heb ik 16 namen gevonden van Harderwijker vissers die op zee bij hun werk zijn omgekomen. Overigens: op het monument staat ook een enkele naam die er mogelijk niet op thuishoort.

OVER WIE HEBBEN WE HET?

Alvorens aandacht te besteden aan de omgekomen Harderwijker vissers die niet op het monument staan, is het zaak te omschrijven aan welke voorwaarden vermelding op het monument moet voldoen. Dat het over Harderwijker vissers gaat is helder, maar moeten zij èn in Harderwijk geboren èn ten tijde van het noodlottig ongeval ook in Harderwijk woonachtig zijn geweest? En gaat het om "verdrongen vissers" hetgeen impliceert dat andere doodsoorzaken op zee niet aan de orde zijn? En hoe te denken over "op zee gebleven" wat in strikte zin betekent dat een stoffelijk overschot nooit is teruggevonden? In diverse plaatsen aan de Noordzee en rond de (voormalige) Zuiderzee staan monumenten ter na-

tekst Robert Oosterhof

Robert Oosterhof doet onderzoek naar de geschiedenis van de visserij en de botters. Verder is hij redacteur van Tagrijn, het blad van de Vereniging Botterbehoud.

Staan met de stuurman op het laatste water voor de boot om het ijs te spreken (het voorste deel van de boot is weggenomen om de situatie onder water te verduidelijken).

gedachtenis aan vissers die bij hun gevaarlijk werk het leven hebben gelaten. Niet altijd is duidelijk welke criteria zijn gehanteerd om tot inventarisatie van de namen van deze vissers te komen. Een uitzondering vormt het Scheveningse monument waartoe de stichting VissersNamenMonument Scheveningen uitputtend vooronderzoek heeft gedaan en goed heeft omschreven wie op hun monument thuishoort.

Volgen we hun omschrijving dan moet het gaan om vissers die deel uitmaakten van de **plaatselijke vissersgemeenschap, woonden** in de betreffende gemeenschap dan wel **aldaar geboren** waren.

Voorts betreft het **beroepsvissers**, niet degenen voor wie visvangst een recreatieve of nevenactiviteit is. Ook diegenen die andere beroepen (marine, koopvaardij, off-shore etc.) op zee uitoefenen en daarbij het leven laten, worden niet op het Schevenings monument vermeld.

Het overlijden moet zijn oorzaak vinden in een **omstandigheid die rechtstreeks verband houdt met en zich voordoet tijdens de uitoefening van het beroep als visser**.

Vermeld worden de vissers die niet of niet in levende lijve zijn teruggekeerd van zee **ten gevolge van verdrinking of overlijden aan boord als gevolg van een ongeval of een andere calamiteit of een lichamelijke aandoening**.

Tenslotte wordt het **begrip "zee" in ruime zin** gehanteerd. Het omvat, aldus de Scheveningse omschrijving, **niet alleen volle zee en de kustwateren maar ook bijvoorbeeld het havenwater**.

Voor de inventarisatie van de ontbrekende namen op het Harderwijker monument nemen we de omschrijving die in Scheveningen wordt gehanteerd als uitgangspunt.

DE ONTBREKENDE NAMEN OP HET MONUMENT VAN HARDERWIJK

1. Willem Karssen, 25 augustus 1814, 27 jaar

In de akte van overlijden van 26 augustus 1814 verklaart Aaltje Aalts, visvrouw te Harderwijk, dat haar zoon Willem Karssen in de nacht van 25 augustus overboord geslagen en verdrongen is in de ouderdom van 27 jaar. Aaltje wordt vergezeld door Arie Basterd, beurtschipper op Amsterdam. Hij is de schoonzoon van Aaltje en zwager van Willem Karssen. Aaltje Aarts verklaart niet te kunnen schrijven, Arie Basterd ondertekent de akte wel. Ik werd op dit ongeval geattendeerd door Leen Karssen te Harderwijk.

2. Klaas Bakker, 22 januari 1833, 16 jaar

Op 22 januari 1833 trekken 3 Harderwijker vissers de bevroren Zuiderzee op om op spiering te gaan vissen. Hun tocht loopt noodlottig af: zij raken onder het ijs en verdrinken. De 3 vissers betreffen vader en zoon Pieter en Klaas Bakker alsmede Hannes Jacobs. In het Vittepraetje nr. 1 van 2019 heb ik de gebeurtenis beschreven.

Vader Bakker staat wel op het monument vermeld maar zoon Klaas niet. Zijn stoffelijk overschot spoelt op 2 april 1833 bij Elburg aan.

3. Hannes Jacobs, 22 januari 1833, 46 jaar

Hannes Jacobs was de derde visser die bij de tragische spieringvisserij begin 1833 tussen Harderwijk en Elburg verdrong (zie 2). Zijn stoffelijk overschot spoelde bijna 8 maanden later aan bij Doornspijk.

4. Peter Petersen, 7 november 1833, 41 jaar

Op 7 november 1833 ging Peter Petersen met twee van zijn zoons aan boord van zijn schuit om te gaan vissen. Op een tweede schip voer zijn broer Harmen met een knecht. Tussen Harderwijk en Elburg sloeg Peter Petersen overboord en verdrong. Ruim 3 maanden later spoelde zijn lichaam aan benoorden Blokzijl.

Ik heb het drama verwoord in het Vittepraetje nr. 4 van 2018: "Een scheepsramp verdicht".

5. Hendrik Jan Aartsen, september 1870, 19 jaar

In het gemeenteverslag van Harderwijk over 1870 lezen we dat in september 1870 J.H. Hannessen en zijn knecht H.J. Aartsen door het omslaan van hun schuit "op de reede" verdrinken. Het Overveluwsch Weekblad van 22 oktober 1870 meldt: "In de nacht tussen woensdag en donderdag had een treurig ongeval plaats. Door een vrij hevige storm is vermoedelijk in een rukwind een onzer visserschuiten omgeslagen ten gevolge waarvan de zich daarop bevindenden vermoedelijk beiden het leven verloren. Het lijk van den visscher is reeds gevonden terwijl nog een persoon vermist wordt".

Het stoffelijk overschot van schipper Jan Hannessen werd teruggevonden, zijn naam staat op het monument. Het lichaam van Hendrik Jan Aartsen is niet gevonden. Zijn naam ontbreekt op het monument.

6. Aart Mons, augustus 1871, 17 jaar

Het gemeenteverslag van Harderwijk over 1871 meldt: "Ook de zee leverde zijn wederwaardigheden op en eischte het leven van de jongeling Aart Mons die in den maand augustus door een hoogen stortvloed van het schip in zee werd geworpen en zijn leven verloor". De regionale pers maakt geen melding van het voorval. Ook ontbreekt een akte van overlijden aangezien het lichaam van Aart Mons niet is teruggevonden.

7. Klaas Jansen, 10 februari 1900, 20 jaar

Het was niet ongebruikelijk dat opgroeiende visserszonen in het weekend, als de schuiten in de haven lagen, op de botter bleven overnachten. Immers: de vissershuisjes waren klein en de kinderschare niet zelden groot. Dat een dergelijk gebruik ook tot een drama kon leiden lezen we in "de Harderwijker" van 17 februari 1900: "Vrijdagavond begaven zich een 18-jarige zoon van de schipper M.L. en een 19-jarige zoon van den visscher A.J. aan boord van hun vaartuig om te overnachten. Om zich te beschermen tegen de felle koude legden zij een vuurtje aan doch verzuimden het luik van den roef open te houden. Toen de burens zich, wegens het lang uitblijven der jongens, naar boord begaven, troffen zij beiden geheel bewusteloos aan; de laatstgenoemde (beiden werden terstond voorlopig overgebracht naar het militair hospitaal) bleek reeds overleden te zijn, doch van den andere mocht het gelukken de levensgeesten weder op te wekken."

Uit een overlijdensbericht in de krant leiden we af dat het gaat om Klaas Jansen, geboren op 14 januari 1880. Hij is de zoon van Andries Jansen (visser) en Gerbrig (Garre) Foppen (vishandelaarster). De betreffende schuit is (vanaf 1886) de botter HK 50.

8. Jan Karssen, 27 augustus 1901, 36 jaar

In "de Harderwijker" van 31 augustus 1901 lezen we: "Donderdag werd alhier het droevige bericht ontvangen dat onze stadgenoot Jan Karssen varende op een Noordzeesche bomschuit zijn graf in de golven gevonden heeft. De ongelukkige laat een weduwe met vijf kinderen onverzorgd achter." Jan Karssen voer op de vislogger "Irene" MA 85 uit Maassluis. Zestig mijl uit de Engelse kust is hij door een stortzee overboord geslagen en verdrongen. Ik heb het drama beschreven in het Vittepraetje nr. 4 van 2019.

9. Marten Foppen, 31 januari 1903, 47 jaar

In het Overveluwsch Weekblad van 31 januari 1903: "De visscher M. Foppen, braaf huisvader van een zeer talrijk gezin werd plotseling aan de zijnen door den dood ontruk. Tijdens zijn verblijf op zee ongesteld geworden, wendde zijn zoon de botter naar den haven, waar hij stervende aankwam en het bleek dat de hulp van den geneesheer hier niet meer baten kon. Eenige ogenblikken later blies de man de laatste adem uit."

10. Ary Klaassen, 19 oktober 1903, 44 jaar

Tijdens een zware storm rond middernacht van 18 op 19 oktober 1903 strandde de bomschuit SCH 1 "Clara Johanna" met negen koppen op de beruchte gronden van Terschelling. Uiteindelijk werd slechts één bemanningslid gered. De overige opvarenden verdrongen, onder wie Ary Klaassen. De stoffelijke overschotten spoelden in de dagen erna aan, maar het lichaam van Ary Klaassen werd nooit gevonden.

Ik heb het drama beschreven in het artikel "op de Noordzee gebleven" (Vittepraetje nr. 3 van 2019).

11. Meindert Foppen, 31 oktober 1910, 24 jaar

In het boek "Foppen, vissen in 400 jaar familiegeschiedenis" lezen we: "De 22-jarige Meindert Foppen zou zaterdag jongstleden in de haven van Harderwijk de wimpel in top zetten op de botter van zijn vader (HK 7, R.O.). Boven in de mast gekomen, vertrouwend op de soliditeit van dezen, breekt plotseling het bovenste deel van de mast en stortte de ongelukkige naar beneden waarbij hij voor dood werd opgenomen. Dinsdag is hij overleden."

12. Harmen Willem Petersen, 6 juli 1912, 45 jaar

Het Overveluwsch Weekblad van 6 juli 1912 meldt: "Een onzer visschers W. Petersen is hedenmorgen in zijn schuit plotseling dood gebleven. P. had juist

de kuil ingehaald en zou huiswaarts keren, toen hij dood ineen zakte. Men kan zich de schrik der familie voorstellen toen het treurige nieuws werd vernomen.”

13. Andries Petersen, 2 augustus 1912, 50 jaar

In het Overveluwsch Weekblad van 3 augustus lezen we: “Op de Noordzee is aan boord van de KW (Katwijk, R.O.) 3 maandag jl. overleden onze stadgenoot Andries Petersen. De man had enige dagen tevoren tandpijn gekregen; de ontsteking nam hand over hand toe. Bij hem voeren nog een negental Harderwijkers van wie één de droevige tijding hier bracht. De deelneming met de weduwe is algemeen. Het stoffelijk overschot is te IJmuiden ter aarde besteld.”

In het artikel “op de Noordzee gebleven” (Vittepraetje nr. 3 van 2019) beschrijf ik het drama.

14. Kolk Albert Bruinink, 25 augustus 1920, 50 jaar

Albert Bruinink werd op 19 januari 1870 in Harderwijk geboren. Na zijn huwelijk met Jacobje Koffeman vestigde hij zich op Urk en later in Velsen. Vanuit IJmuiden viste hij met de botter UK 60 op de Noordzee. In de nacht van 18 op 19 augustus 1920 was hij met zijn schip op weg naar de afslag in IJmuiden. Nabij de pieren kwam het vrachtschip “Helder” de botter oplopen en spleet het schip in tweeën. Schipper Bruinink verdronk, zijn knecht werd gered.

Het stoffelijk overschot van Kolk Albert Bruinink spoelde op 25 augustus 1920 aan op het strand bij Noordwijk.

15. Riekert Bruinink, 25 juni 1935, 54 jaar

In het Schilder's nieuws- en advertentieblad van 29 juni 1935 staat: “Het motorschip “Aaltje Johanna”, schipper W.Foppen, liep maandag tegen middernacht onder droevige omstandigheden binnen. Bij Schokland had dit schip op verzoek van diens zoon den visscher R.Bruinink (HK 114) die plotseling onwel was geworden, overgenomen, teneinde zo vlug mogelijk onze haven te bereiken. De zieke die aan een hartkwaal leed, ging zichtbaar achteruit en was reeds stervende toen men Harderwijk bereikt had.”

Riekert Bruinink stond ook bekend als Riekert van Wiechert.

16. Peter Jan Bruinink, 30 oktober 1947, 58 jaar

Bij het binnenhalen van de kuil werd Peter Jan Bruinink getroffen door een hartaanval aan boord

van zijn, nog kort tevoren gebouwde, pluut HK 116. Hij stierf kort daarna.

Bruinink stond ook bekend als “Slenders”.

BRONNEN BIJ HET ARTIKEL

- 1 Akte van overlijden Harderwijk 1814
- 2 Akten van overlijden 1833 gemeente Elburg
Akten van overlijden 1833 gemeente Harderwijk
R. Uittien-Jacobs: Aanzet tot een genealogie van het geslacht Bakker, een vissersgeslacht te Harderwijk, 2003
- 3 Huwelijksbijlagen 1836 gemeente Harderwijk
Huwelijksbijlagen 1838 gemeente Harderwijk
Volkstelling gemeente Harderwijk 1830
Volkstelling gemeente Harderwijk 1840
- 4 Akten van overlijden gemeente Vollenhove 1834
Nieuw Archief Harderwijk 1833
W. Bruinink-Petersen, 350 jaar vissers van Harderwijk
- 5 Gemeenteverslag Harderwijk 1870
Overveluwsch Weekblad 22 oktober 1870
- 6 Gemeenteverslag Harderwijk 1871
- 7 De Harderwijker 17 februari 1900
Overlijdensbericht De Harderwijker 17 januari 1900
R. Uittien-Jacobs: Genealogie Jansen te Harderwijk, een vissersgeslacht van 1570-1996
- 8 De Harderwijker 31 augustus 1901
Akte van overlijden no. 96 gemeente Maassluis
- 9 Overveluwsch Weekblad 31 januari 1903
- 10 Overveluwsch Weekblad 21 oktober 1903
De Harderwijker 18 november 1903
Website Stichting VissersNamenMonument Scheveningen
- 11 H.C. Geukes Foppen, Foppen - vissers in 400 jaar familiegeschiedenis, 1998
- 12 Overveluwsch Weekblad 6 en 13 juli 1912
W. Bruinink-Petersen, 350 jaar vissers van Harderwijk
- 13 Overveluwsch Weekblad 3 augustus 1912
Akte van overlijden gemeente Velsen, 2 augustus 1912
- 14 Familieboek Bruinink
Akte van overlijden Noordwijk no. 68, 26 augustus 1920
Uitspraak van de Raad voor de Scheepvaart 29 september 1920
Diverse krantenartikelen (Delpher)
- 15 Overveluwsch Weekblad 26 juni 1935
Schilder's nieuws- en advertentieblad 29 juni 1935
- 16 Familieboek Bruinink
Schilder's nieuws- en advertentieblad 7 november 1947
- A Overveluwsch Weekblad 7 november 1896
De Harderwijker 10 oktober 1896
G.H. Luiting, Luitings uit Harderwijk, 1998
- B Overveluwsch Weekblad 3 april 1909

KANTTEKENINGEN BIJ ENKELE NAMEN VAN VISSERS OP HET MONUMENT VAN HARDERWIJK

Hierboven noemden wij de namen van 16 vissers wier namen niet genoemd staan op het vissersmonument van Harderwijk. Bij een enkele wel vermelde naam kunnen we echter een kanttekening plaatsen.

A. Cornelis Luiting, 3 november 1896, 17 jaar

In het Overveluwsch Weekblad van 7 november 1896 staat het volgende korte bericht: “Dinsdag is door den visscher Hendricus Blokhuis uit Bunschoten alhier aangebracht het lijk van den jeugdigen Cornelis Martinus Luiting die ongeveer 4 weken geleden door een noodlottig toeval in de Zuiderzee verdronk en door hem drijvende ten zuiden van Urk was gevonden.” In dezelfde krant staat een dankbetuiging van de moeder en de grootouders van Cornelis Luiting afgedrukt: “Ondergetekenden betuigen hiermede hun oprechten dank voor de grote menschlievendheid betoond, van onze zoo innig geliefden Cornelis Martinus Luiting, aan de schipper Hendrikus Blokhuis en zijn knecht Jan de Harder, schuit BU 73, die geen van beiden een bewijs van dank wilden aannemen, en aan den heer Boombbergen, Commissaris van Politie en den heer Dr. Knap, voor de goede zorg waarmede het lijk behandeld is, en verder aan allen die ons hunne belangstelling hebben betoond.” Welk drama had zich op zee afgespeeld?

De Harderwijker van 10 oktober 1896 bericht erover: “’t Was vrij ruw weer en vreselijk donker; de visschers dreven met hun schuiten aan de netten en hadden de lichten voor den boeg toen een turfpraam aan kwam zeilen en, waarschijnlijk met de lichten in de war zijnde, recht op een der schuiten koers hield. Toen men dit op de schuit merkte werd geblazen en de schipper van de turfpraam wendde het roer maar kwam nu in aanraking met een andere schuit, HK 102, schipper H. Schuiteman. De schok was hevig en Schuiteman niet anders denkende of zijn schuit zou wegzinken, stapte over op de praam. Zijn 17-jarige neef C.Luiting greep zich in angst aan den giek maar deze sloeg met geweld over doordat het schootblok brak en de ongelukkige jongeling kon zich niet langer vasthouden en stortte in de golven, onder den uitroep: “Och, oom Hendrik, help mij!” Pogingen tot redding waren onmogelijk want er waaide een stevige bries en ’t was verschrikkelijk donker. De verdronkene was de enige zoon eener weduwe die den laatsten tijd in Utrecht woonde.”

Cornelis Luiting werd op 8 juli 1879 in Utrecht geboren. Zijn ouders, Dirk Luiting en Hermientje Cornelissen, waren wel in Harderwijk geboren maar vestigden zich later in Utrecht. Vader Cornelis overlijdt als de kleine Cornelis nog maar 3 jaar is.

Ten tijde van het dramatisch ongeval in 1896 woonde Cornelis formeel nog steeds bij zijn moeder in Utrecht.

Vermoedelijk woonde hij feitelijk bij zijn oom Hendrik Schuiteman in Harderwijk bij wie hij ook aan boord de kost verdiende.

Weliswaar geboren in Utrecht en formeel daar in 1896 nog steeds ingeschreven, kunnen we gedachtig de aan Scheveningen ontleende definitie en criteria, concluderen dat Cornelis wel degelijk deel uit maakte van de Harderwijker vissersgemeenschap en daarom terecht op het monument van Harderwijk wordt vermeld.

Met een andere naam blijkt dat niet het geval te zijn.

B) Tijmen Wakker, 3 april 1909, 15 jaar

De namen op het Harderwijker vissersmonument stammen vrijwel alle uit de grote vissersgeslachten van de stad. Er is een duidelijke uitzondering: de naam van Tijmen Wakker, nog maar 15 jaar oud, die vlakbij Urk op 3 april 1909 verdronk, roept onmiskenbaar associaties op met Urk en niet met Harderwijk.

De naam van Tijmen Wakker staat ook op het Urker vissersmonument, met vermelding van de schuit waarop hij ten tijde van het noodlottig ongeval voer: de UK 246. Op de bewuste donderdagochtend waren diverse schepen voor Urk de haringnetten aan het lichten toen plotseling een hevige storm opstak. Veel schepen en bemanningen raakten in ernstige problemen en een botter, de UK 246, sloeg om.

Gelukkig was de HK 48 van schipper Jan Petersen Pzn. uit Harderwijk in de buurt. Het gelukte hem 4 van de 5 opvarenden van de UK 246 te redden maar het vijfde bemanningslid, de 15-jarige Tijmen Wakker, kon zich niet meer aan de schuit vastklampen en verdronk. Het Overveluwsch Weekblad van 3 april beschrijft dat Jan Petersen 4 van de 5 opvarenden wist te redden en behouden aan wal bracht in Harderwijk maar dat het 15-jarige knechtje zijn dood vond in de golven.

Blijkbaar is geïnterpreteerd dat Tijmen Wakker een knechtje van Jan Petersen was maar dat was geenszins het geval. Tijmen was geboren en getogen op Urk, hij voer op de Urker botter UK 246.

Hij kon helaas niet door Petersen gered worden en verdronk jammerlijk.

Zijn naam hoort thuis op het Urker, niet op het Harderwijker monument.

MET DANK AAN:

Tiemen Goossens, Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe
Leen Karssen, Harderwijk
Karel Uittien, Harderwijk

Léon in 1895
(Coll. Familie Haelemeersch)

tekst **Rob Roos**

Rob Roos (72) heeft altijd als woningstofferder gewerkt en is sinds zeven jaar met pensioen. Nu hij meer vrije tijd heeft verdiept hij zich in de historie van Harderwijk en Zoetermeer. Zijn vaste woonadres is in Zoetermeer maar sinds achttien jaar bezit hij een vakantiehuis in Hierden, waar hij een groot deel van zijn tijd doorbrengt. In Zoetermeer kwam Rob de naam Léon Haelemeersch tegen. Hij onderzocht vervolgens de connectie met Harderwijk.

De oorlog overleefd maar gegrepen door de Spaanse Griep

De levensloop van Léon Joseph Haelemeersch (1885-1918)

Vluchten voor oorlogsgeweld is van alle tijden. Zijn het de laatste jaren veel Syriërs die in ons land veiligheid en rust zoeken, honderd jaar geleden waren het onze zuiderburen die massaal de grens overstaken, op de vlucht voor de Duitse agressor.

Eén van die Belgen die naar Nederland vluchtte was Léon Haelemeersch uit het Belgische Ruddervoorde in West-Vlaanderen. Léon was militair. Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog vond hij werk in Zegwaard, het huidige Zoetermeer, waar zijn vluchten definitief tot een einde kwam. Op 6 december 1918 overleed Léon Haelemeersch op 33-jarige leeftijd aan de Spaanse Griep. Schrijver Rob Roos vertelt nu, honderd jaar later, Léons verhaal.

WIE WAS LÉON JOSEPH HAELEMEERSCH?

Léon Joseph Haelemeersch werd geboren in het Belgische Ruddervoorde op 6 februari

1885. Léon was de oudste van de elf kinderen van August Haelemeersch (1853-1933) die getrouwd was met Julie Sap (1861-1945). In 1897 verhuisde het gezin naar Zwevezele, een dorp iets ten zuiden van Ruddervoorde. De tijd dat hij nog thuis woonde was Léon "baardscheerder" van beroep.

August Haelemeersch, de vader van Léon in 1895
(Coll. Familie Haelemeersch)

DIENSTPLICHT

Bij de militieloting voor zijn dienstplicht in 1905 trok Léon lot nummer 49. Dat was te laag om vrijgesteld te worden.

Wegens een zwak gestel kreeg hij toch nog een jaar vrijstelling. Maar in 1906 werd hij opnieuw opgeroepen. Aanvankelijk werd hij weer voor

een jaar vrijgesteld, maar dit werd al snel herroepen. Met als gevolg dat Léon in juni 1906 alsnog werd toegewezen aan het 6e Linieregiment.

Dit regiment lag in kazerne in een van de acht zogenaamde Brialmontforten wat weer in de binnenste fortengordel van Antwerpen lag. De oorlogsdreiging in 1914 zorgde ervoor dat de mannen in 14 militieclassen opnieuw onder de wapens werden geroepen. Léon, op dat moment 29 jaar, behoorde tot militieklasse 1906. De lichte werd ingedeeld bij de reservetroepen van het uit 117.000 man bestaande veldleger. De 88.000 mannen uit klasse (1895-1905) zijn ingezet rond Luik, Namen en Antwerpen waar ook het regiment van Léon gelegerd was.

Toen op 4 augustus 1914 de Duitsers België binnenvielen brak voor de Belgen "de Grote Oorlog" uit die pas na de Tweede Wereldoorlog de Eerste Wereldoorlog genoemd zou worden. In begin oktober 1914 was Léon bij de verdediging van Antwerpen betrokken waarbij het leger zich op 8 oktober terug moest trekken tot achter de rivier de IJzer. Waarschijnlijk bleef Léon achter in de forten bij de verdediging van de vestingwerken. Op 10 oktober 1914 viel Antwerpen en vluchtten ongeveer één miljoen Belgen uit angst voor de Duitsers naar Nederland. Daarvan waren ongeveer 40.000 militair. Nederland was hier met 6,5 miljoen inwoners totaal niet op voorbereid waardoor er binnen

Léon Haelemeersch rechts op de foto tijdens zijn dienstplicht in 1908 (Coll. Familie Haelemeersch)

enkele maanden alweer velen van hen terugkeerden naar huis. Ongeveer 100.000 bleven er gedurende de oorlog hier waaronder Léon Haelemeersch. We weten niet wanneer hij precies is gevlucht. Maar de gemeente Zoetermeer schreef later dat Léon na de val van Antwerpen naar Nederland was gekomen. Wel is duidelijk dat hij op 15 juni 1915 in het interneringskamp van Harderwijk is opgenomen.

Léon in vol ornaat
(Coll. Familie Haelemeersch)

WAT WE NIET PRECIES WETEN

Wat we niet precies weten is waarom er zoveel militairen naar Nederland zijn gevlucht. Een mogelijke verklaring is dat een groep Belgische officieren hun troepen opdracht gaf naar Nederland te vluchten. Maar er waren ook officieren die door wilden

vechten tot de laatste man. Ook zou het kunnen dat een groep officieren vluchtte en hun manschappen de keuze liet: krijgsgevangen gemaakt worden of ook vluchten. Hoe het ook is gegaan, de meesten kozen voor het laatste. Toch zijn er van de 40.000 gevluchte militairen ongeveer 7.000 in geslaagd om weer terug te keren naar België en zich daar aan te sluiten bij het IJzerfront. Dit betekende dat ongeveer 33.000 militairen in Nederland bleven en ondergebracht moesten worden. Voor de Belgische legerleiding waren deze soldaten "laffe tuchtloze deserteurs". Daartoe behoorde dus ook Léon. Deserteur of niet, Léon was gevlucht en bevond zich ver weg van het kanongebulder en de vreselijke beschietingen op Antwerpen.

ONDERGEBRACHT IN KAMPEN

De Belgische burgers en militairen werden aanvankelijk ondergebracht in tentenkampen en kazernes die leegstonden. Later verhuisden zij naar de zogenaamde "Belgenkampen". Omdat Nederland neutraal was waren wij verplicht op grond van internationale verdragen om de Belgische militairen te ontwapenen en te internen. Dit om te voorkomen dat de militairen alsnog weer mee zouden gaan vech-

ten. Minister van Oorlog in die tijd was Nicolaas Bosboom en hij was het die opdracht gaf tot het bouwen van barakkenkampen. Zo werden er in Gaasterland in Friesland 3.000, Oldebroek 3.500 (opgeheven in 1916), Zeist 13.500 en Harderwijk (wat in die tijd 7.500 inwoners telde), in totaal zo'n 15.000 vluchtelingen ondergebracht. Honderd jaar na de Belgen zijn er in 2014 in Zeist en 2015 in Harderwijk asielzoekerscentra geopend voor oorlogsvluchtelingen. Hieruit blijkt dat de geschiedenis zich nog steeds herhaalt.

Harderwijk had dus een van de grootste kampen met 50 houten barakken die elk 250 mensen konden herbergen. Het groeide uit tot een klein dorp met ziekenzalen, wasinrichtingen, postkantoren, restaurants, winkels, schouwburg, kerk en een heuse "friettent". Belgische wielersfans bouwden zelfs de grootste wielersbaan van Nederland in het kamp en er werden zwemwedstrijden gehouden in de haven van Harderwijk. Een bioscoop was in het gereformeerde Harderwijk niet mogelijk, maar kon in het kamp wel gerealiseerd worden. De oorspronkelijke ontspanningszaal van het kamp is nog terug te vinden aan de oude toegangsweg naar Kasteel Staverden. De leefomstandigheden in de kampen waren niet best. De barakken lekten, er was geen verwarming of privacy en de hygiënische omstan-

digheden waren ver onder de maat. Alles was modderig en onverhard en afval bleef soms dagenlang liggen stinken. Douchen kon men eens in de drie weken zodat luizen en ratten welig tierden. Veel Belgen kregen dan ook last van bronchitis, longontsteking, tuberculose of reuma. Ook was er een duidelijk dagritme opgesteld waaraan ieder zich diende te houden. Om 7.00 uur was er een reveille, appél en aardappelschillen. Om 9.00 uur na het tweede appél begonnen de verplichte werkzaamheden. Om 12.00 uur was er een soepmaaltijd waarna er door werd gewerkt tot 17.00 uur. Na het derde appél was er de avondmaaltijd. Wie niet op tijd was verspeelde zijn maaltijdbon. Aansluitend op de taptoe en om 21.30 moesten alle lichten uit zodat het eigenlijk meer op een strafdokkamp dan op een vluchtelingenkamp leek.

Na een warm onthaal in het begin bleef onvrede dan ook niet uit. Zowel van de kant van de bevolking van Harderwijk alsmede van de kampbewoners. Er werd na verloop van tijd met minachting naar de Belgen gekeken alsof zij ongemanierde luiaards waren die verslaafd waren aan drank. Toen op 13 januari 1917 de zesjarige Woutje van der Velde om het leven kwam veroorzaakte dit grote ontsteltenis in Harderwijk. Een Belgische korporaal vergreep zich aan het meisje en bracht haar om het leven. De krijgsraad veroordeelde hem tot

Barak 22 in het Belgenkamp
(Coll. Stadsmuseum Harderwijk)

15 jaar tuchthuis. Later werd hij ontoerekeningsvatbaar verklaard en opgesloten in een krankzinnigengesticht, waar hij korte tijd later overleed. Dit alles droeg niet echt bij aan een positieve beeldvorming.

Omgekeerd vond men de Nederlandse mentaliteit toch vooral gericht op eigen voordeel. Zo werden er woekerprijzen gevraagd voor drank en rookwaren. Een glas bier kostte bijvoorbeeld 5 cent terwijl de dagsoldij van een militair 10 cent bedroeg. Aan de poort van het kamp tierde de zwarte handel van de Nederlanders dan ook welig.

Op 2 december 1914 kregen in kamp Zeist drie militairen van familieleden burgerkleding waardoor de bewakers dachten dat ze wilden ontsnappen. Ze werden gearresteerd waardoor er een opstand ontstond en de ruiten van de kantine werden ingegooid. Er werden bier en etenswaren gestolen. De dag erna werden de bewakers met stenen bekogeld en besloot de kampleiding hard in te grijpen. Na diverse waarschuwingen in het Frans en Nederlands werd er gericht geschoten. Het gevolg was dat er 8 doden en 19 gewonden vielen. Op YouTube is hier een reconstructiefilmpje over te-

rug te vinden. Volgens minister Bosboom was het allemaal uit zelfverdediging, maar dit werd nergens geaccepteerd. Er ontstond enorme verontwaardiging onder de bevolking en in zowel Nederland als België reageerde men vol afschuw. Er kwam een onderzoek en langzaam ging er iets verbeteren in de kampen. Zo richtte men werkscholen op en leerde 6000 geïnterneerden lezen en schrijven. Houtbewerking werd erg populair. De zelf vervaardigde houten dienbladen en naaikistjes werden al snel verkocht aan Nederlandse huisvrouwen zodat men naast de soldij nog wat extra's kon verdienen.

ONTVLUCHTING

Zoals we weten was Léon vanaf 15 juni 1915 geïnterneerd in barak 22 te Harderwijk. Drie maanden later, op 11 september 1915, heeft de Nederlandse generaal-majoor van het kamp een signalement van Léon rondgestuurd met de mededeling "ontvluchting". Het vermoeden bestond dat "Léon Haelemeersch en medekampgenoot René Peeters" plannen koesterden om te vluchten uit het kamp. Blijkbaar waren de twee onvindbaar. Het is niet bekend of Léon en René ook daadwerkelijk zijn ontvlucht.

Wat we wel weten is dat Léon in 1916 te werk werd gesteld in Zegwaard (Zoetermeer). Door de mobilisatie was er een gebrek aan arbeidskrachten in Nederland. In overleg met de Nederlandse Centrale Arbeidsbeurs werd besloten om de tienduizenden Belgen in te zetten als er geen Nederlanders op de arbeidsmarkt beschikbaar waren. Bij de telling 1 september 1918 bleek dat er 11.432 geïnterneerden in groepen werkten in de havens en de Nederlandse mijnen; 3.012 werden individueel te werk gesteld, verspreid over het land.

Van alle geïnterneerden was 46% Belgische militair. Zij moesten een contract ondertekenen waarin zij beloofden niet te vluchten. Omdat militairen voor hun land dienden te vechten werd ondertekening achteraf ook wel gezien als bevestiging van desertie door het Belgisch gezag. De interneringskampen raakten dus langzamerhand ontvolkt waarna er een reorganisatie werd doorgevoerd. Midden 1917 waren er nog vier kampen in gebruik, waaronder die in Harderwijk. Begin 1918 dreigde ook kamp Harderwijk te worden opgeheven. De overgebleven geïnterneerden zouden worden overgebracht naar kamp Zeist. Maar na een intensieve lobby, onder andere door de middenstand van Harderwijk, werden op 2 september 1918 geheel onverwachts de 4.500 bewoners van kamp Zeist overgebracht naar Harderwijk.

BAARDSCHERDER

Léon werd dus in Zegwaard te werk gesteld bij barbier Theodorus van der Touw. Van der Touw woonde sinds 1914 in Zegwaard en had in de Dorpsstraat een kapperszaak. In een advertentie van het Rotterdams Nieuwsblad uit mei 1917 lezen we dat hij een "halfwas bediende, goed kunnende scheren" zocht. De bediende kon rekenen op een goed loon en kon intern worden ondergebracht. Een maand later verscheen de zelfde advertentie opnieuw maar dit keer werd er een hoger loon geboden. We kunnen hier uit afleiden dat het lastig was om een kappersknecht te vinden. Enige tijd later werd de functie alsnog vervuld door Léon Haelemeersch, de Belgische baardscheerder. Weer terug in zijn oude vak en weg uit het kamp moet een hele opluchting zijn geweest voor Léon.

11 NOVEMBER 1918

Op 11 november 1918 kwam er een einde aan de Eerste Wereldoorlog en lag de weg voor Léon open om weer terug te keren naar zijn familie in Zwevezele. Zover kwam het echter niet. Niet lang na het einde van de oorlog, op 6 december 1918, overlijdt Léon aan de gevolgen van de Spaanse Griep. Hij is dan 33 jaar. Gevlucht voor het oorlogsgeweld en dan in het veilige Nederland aan de griep overlijden is wel erg wrang te noemen. Er is nog een foto gemaakt op de dag van zijn begrafenis op 9 december 1918.

De begrafenis in Zegwaard, 1918
(Coll. Historisch Genootschap
Oud Soetermeer)

Voor de kapperszaak van Van der Touw aan de Dorpsstraat staat de baar met over de kist de Belgische vlag gedrapeerd. Midden achter de baar staan zijn ouders, met links een oom en met hoge hoed barbier Van der Touw. Met hoge hoed rechts is burgemeester Frits Bos van Zegwaard, verder enkele van zijn strijdmakkers.

De katholieke Léon Haelemeersch werd op 9 december begraven op de begraafplaats achter de katholieke kerk van Zoetermeer. Het sobere 12e graf op de 2e rij had geen kruis of merkteken. In 1921 vroeg het Belgische Gezantschap in Den Haag of het graf van Léon tegen vergoeding kon worden overgedragen aan de Belgische regering. Dit betekende dat het Gezantschap jaarlijks een billijke vergoeding zou geven voor het onderhoud van het graf. Bekend is dat de kosten uitkwamen op 3 gulden en 25 cent per jaar. Tot 1929 zijn er nog postwissels in het archief te vinden waaruit blijkt dat dit bedrag is betaald aan Pastoor Turnhout uit Zoetermeer.

HARDERWIJK

Meer dan veertig jaar later - het is inmiddels 1960 - besluit de Nederlandse Oorlogsgravenstichting, in overleg met Harderwijk en de Belgische regering, om de Belgische militaire slachtoffers in Nederland bijeen te brengen op een gezamenlijk ereveld. Dit Belgisch Militair Ereveld moet gerealiseerd worden op een gedeelte van de begraafplaats Oostergaarde in Harderwijk. In mei 1961 kreeg de gemeente Zoetermeer dan ook het verzoek of het mogelijk was om het stoffelijk overschot van Léon Haelemeersch over te plaatsen naar Harderwijk. Dit bleek mogelijk zodat sinds 1962 de stoffelijke resten van Léon begraven zijn in vak B rij 2 nummer 1 op het ereveld van begraafplaats Oostergaarde. Samen met 224 andere Belgische militairen, die tijdens hun verblijf in Nederland zijn overleden.

Voor de 124 militairen die niet meer herbegraven konden worden is er een monument geplaatst met hun namen. Op dezelfde begraafplaats vinden we ook het graf van het 6-jarige zedenslachtoffertje Woutje van der Velde. Op haar graf staat een gedenksteen van een onvolgroeide boom welke door de Belgische overheid is betaald.

DESERTEURS?

Waren de Belgische militairen deserteurs of gewoon op de vlucht voor het geweld en bang voor de dood? Bij de honderdjarige herdenking in 2014 was de vlucht van

de enorme groep militairen aanleiding dit nog eens te overdenken. Het Belgische Ministerie van Defensie heeft de zaak nog eens onderzocht maar tot op de dag van vandaag is er nooit erkenning gekomen. In Zoetermeer is Léon geëerd door het maken van een foto op zijn begrafenis maar voor de Belgische regering was en is Léon officieel een oneervolle deserteur. Naar mijn mening was Léon een gewone jongen die verplicht werd opgeroepen tijdens de mobilisatie. Uiteindelijk vluchtte hij voor het geweld in een oorlog die ruim 9 miljoen doden eiste en waarin hij helaas niet meer terug kon keren naar zijn familie. Nu, ruim honderd jaar na zijn overlijden, hoop ik Léon Haelemeersch met dit verhaal weer een beetje tot leven te hebben gewekt.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

Historisch Genootschap Oud Soetermeer,
Gertjan Moers
Oudheidkundige Vereniging Herderewich
Stadsmuseum Harderwijk

Graf van Léon Begraafplaats
Oostergaarde (Foto R. Roos)

Duitse radiotorens in Drielanden

In het Crescent park in Drielanden zijn in februari 2019 twee platforms gevonden die deel uitmaakten van Stellung Hase, een Duits luchtverdedigingssysteem bedoeld om vijandelijke vliegtuigen vroegtijdig op te sporen en te vernietigen. De gemeente Harderwijk heeft het archeologisch adviesbureau RAAP opdracht gegeven om die platforms te onderzoeken. De archeologen kregen tevens de opdracht om te kijken wat er op die platforms heeft gestaan.

Het rapport van het archeologisch adviesbureau RAAP is in september gepubliceerd. Volgens de archeologen is het vrijwel zeker dat op beide plekken radiotorens van hetzelfde type hebben gestaan. De geschatte hoogte: 12-15 meter. Onder de torens stonden zogeheten Messhütte. Daarin zat iemand die de signalen van vliegtuigen opving en de informatie doorgaf aan een door de Duitsers gecontroleerde vliegbasis, meestal vliegbasis Twente. Onderzoek heeft verder uitgewezen

dat het noordelijke platform -dat tegen de A28 aanschurkt- beduidend lager lag dan het zuidelijke platform. Het eerste platform lag in wat toen moerassig gebied was. Een klein deel van dit platform is verdwenen tijdens de aanleg van de sloot die evenwijdig aan de A28 loopt. De archeologen adviseren de gemeente om beide platforms zichtbaar te houden en open te stellen voor het publiek. Ook vinden zij dat er informatieborden naast de platforms geplaatst moeten worden. Op die borden moet dan uitgelegd worden wat Stellung Hase inhield en wat de functie was van de twee nu gevonden radiotorens.

Mensen die straks de informatieborden en platforms bekijken en dan de fietsbrug over de A28 nemen en richting randmeer rijden, zien een klein stukje oorlogsgeschiedenis. Eerst zien ze de afbeeldingen van de radiotorens die vliegtuigen moesten opsporen. Een paar kilometer verder zien ze een neergestort vliegtuig in het randmeer. Dit kunstwerk staat symbool voor de vele geallieerde vliegtuigen die door de Duitsers zijn neergehaald. Beide elementen samen vertellen een verhaal.

Het is nog niet zeker of de gemeente het advies van de archeologen opvolgt.

tekst Jan Ruijne

Bidprentje voor
León (Coll. Familie
Haelemeersch)

Christelijk College Nassau-Veluwe 100 jaar

Op 28 september en 5 oktober hebben meer dan 1300 oud-leerlingen van het Christelijk College Nassau-Veluwe tijdens een feestelijke reünie gevierd dat hun oude school 100 jaar bestaat.

Er werden herinneringen opgehaald met oud-klasgenoten en oud-leraren en uiteraard werd de jubileumfilm bekeken in de theaterzaal. Diverse bekende Nederlanders waren ook van de partij op hun oude middelbare school, waaronder minister Cora van Nieuwenhuizen en oud-schaatscoach Leen Pfrommer.

Alle aanwezigen kregen een jubileumboek over het honderdjarige bestaan uitgereikt.

In de loop van het lopende schooljaar zullen nog meer activiteiten plaatsvinden, zoals een speciaal kerstgala en een jubileummusical.

Smeepoortenbrink 1 t/m 9 (oneven)

tekst Niek de Jong

Niek de Jong is jarenlang voorzitter geweest van Herderewich. Hij is ook erelid.

Doelenstraat, rondeel met hek

Gerardus Slingerland smid op de Smeepoortenbrink

Op 14 november 1884 werd te Hazerswoude Gerardus Slingerland geboren. Zijn ouders waren Johannes Slingerland en Maria van den Akker. In 1909 vestigt Gerardus zich in Harderwijk. Hij komt dan van Rijnsaterwoude. Gerardus heeft op 28 mei een huis en erf met smederij aan de Smeepoortenbrink (kadastraal E 1018 en E 1268) gekocht van Hermanus Adolf van de Beek en verder smidsgereedschappen, werktuigen, voorraad ijzer en andere smidse-inventaris. De totale kosten waren 3500 gulden. Voor deze koop sloot Gerardus een hypotheek van 2300 gulden af bij de N.V. Nederlandsche Hypotheekbank te Veendam.

Gerardus is smid, hoefsmid, rijwielhersteller en verkoper van beroep.

Op 3 februari 1910 trouwt hij te Alkemade met Johanna Apolonia Oudshoorn. Zij is op 19 april 1886 geboren te Alkemade. Haar ouders zijn Simon Oudshoorn en Maria Straathof.

Gerard en Johanna betrekken de woning aan de Smeepoortenbrink 5. Het echtpaar kreeg elf

kinderen, acht jongens en drie meisjes, die allen in Harderwijk geboren zijn, namelijk: Johannes Simon (* 29 oktober 1910), Simon Hubertus (* 10 december 1911), Maria (* 21 mei 1913), Gerardus (* 20 januari 1915), Hubertus (* 14 april 1917), Nicolaas (* 8 mei 1918), Maria Johanna (* 31 juli 1920), Albertus (* 21 mei 1922), Leonardus (* 5 oktober 1923), Hubertus (* 5 oktober 1923) en Maria Cornelia (* 27 oktober 1927). Zes kinderen overleden op jeugdige leeftijd.

Op 26 februari 1913. ontstond een schoorsteenbrand bij de weduwe Maria Poel op Smeepoortenbrink 9. Door ingrijpen van Aalt Juffer en Gerardus Slingerland kon erger voorkomen worden en werd de brand spoedig geblust.

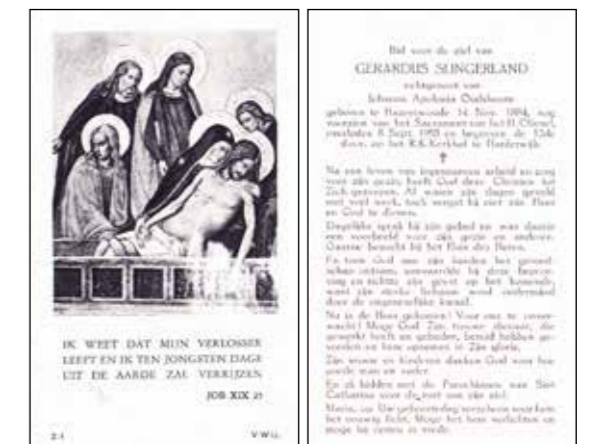
Voor de dienstjaren 1910 en 1921 werd de aanbesteding onderhoudswerken van de gemeente, perceel IV smidswerk, aan Slingerland gegund. In 1921 restaureerde de gemeente de "waltoren" (rondeel) in de Doelenstraat. Slingerland kreeg opdracht om een hekwerk te smeden en het aan de Doelenstraatzijde te plaatsen.

Smid Slingerland kreeg in het Overveluwsch Weekblad van 4 juni 1921 een lofzang van een anonieme Harderwijker fabrikant. Een kamrad van een van diens machines was middendoor gebroken. Hij toonde het rad aan Slingerland, die een bedenkelijk gezicht trok, maar toch beloofde te proberen het rad te herstellen. Daags daarop werd het gerepareerde rad weer in de machine geplaatst en draaide onder zware druk al weer drie weken. De fabrikant raadde smederij Slingerland bij andere fabrikanten aan.

In 1922 vroeg Slingerland vergunning aan bij de gemeente om een gasmotor van 7 pk in zijn smederij aan de Smeepoortenbrink te mogen plaatsen. Zijn verzoek werd ingewilligd. De aanbesteding van onderhoud aan gemeentelijke gebouwen voor het dienstjaar 1922 werd hem ook weer gegund. Voor het nieuwe schoolgebouw van het Christelijk Lyceum aan de Stationslaan vervaardigde Slingerland siersmeedwerk voor aan de binnenwanden en het opschrift "Christelijk Lyceum" aan de voorgevel.

Op 14 april 1924 kwam de smidsknecht Joh. de P. in de smederij van Slingerland met drie vinger-toppen tussen de kamraderen van een machine. De toppen werden zo goed als afgeknelld. In april 1938 schaft Slingerland een elektrische lasmachine aan, waardoor het werk verbeterd wordt.

Smid Gerardus Slingerland overleed in Harderwijk op 8 september 1953. Zijn vrouw Johanna Apolonia Oudshoorn op 4 mei 1974 eveneens in Harderwijk.

Bidprentje

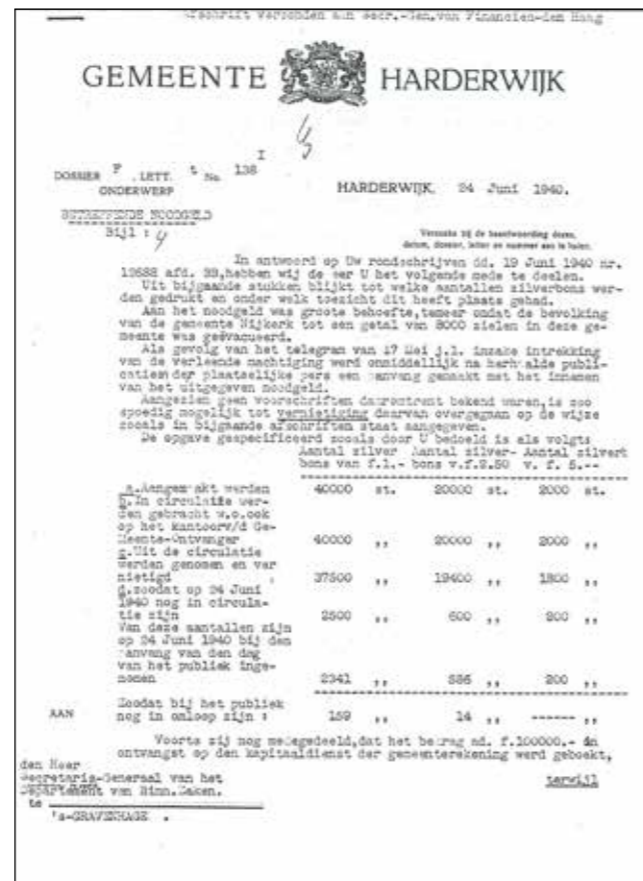
Briefkaart, 1920

heeft ze niet in bezit. Gelukkig is er wel een afbeelding van fl. 2,50 die nu op een veiling 575 euro (!) moet opbrengen. (zie de afbeelding op de achterzijde van dit Vittepraetje)

Op 20 juni schrijft het college van burgemeester en wethouders aan de Nederlandsche Bank dat al het restant aan noodgeld is vernietigd en onbruikbaar is gemaakt. Door de firma's enz. alhier is geen noodgeld uitgegeven en verzonden aan de Secretaris-Generaal Hoofd van het Departement van Binnenlandse Zaken.

Op 24 juni wordt er een brief opgesteld met de verantwoording van uitgifte en vernietiging van het noodgeld. (zie de afbeeldingen hier-naast)
Het noodgeld is niet lang in Harderwijk in omloop geweest. Ook zal er niet veel gebruik van zijn gemaakt. Dat blijkt uit de aantallen die later vernietigd moesten worden.

GERAADPLEEGDE BRONNEN:

- 'Het Noodgeld van Nederland in de Tweede Wereldoorlog', Alphons Toele en Hans Jacobi, 1966
- 'Harderwijk in oorlogstijd', B.A. van Kuik (bewerkt door Liek Mulder), 1995
- 'Zij die moesten vluchten, 15 mei 1940', Wim Buitenhuis, 2015
- HKH hangmap Noodgeld
- Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe

Het Historisch Kenniscentrum Harderwijk (HKH) heeft een kast vol met hangmappen met daarin verschillende interessante onderwerpen die over Harderwijk gaan. Eén hangmap is gelabeld als 'Noodgeld'. In die map bevindt zich de correspondentie tussen gemeentebestuur en ministerie t.a.v. de uitgifte van het noodgeld.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

Bed BREAKFAST
DE STADSBOERDERIJ
HARDERWIJK
Weiburglaan 9, 3844 KZ Harderwijk
06 - 51 07 41 76

DGB DESIGN
creative webdesign
www.ogb-design.nl

PR en communicatie
www.pressbaker.nl
Theo Bakker
Press Baker

leef
eenmerkmetleef.nl
gewoontan.nl

Gert van Lunteren
Assurantiën BV
Stationsplein 126
3844 KR Harderwijk
0341-421921
www.gertvanlunteren.nl

Wim Buitenhuis

BRANDT MAKELAARS
Aankoop & verkoop
Verkeersweg 5
3842 LD Harderwijk
(0341) 41 64 26

Nobelstraat 28
3846 CG Harderwijk
(0341) 41 76 17

furniture, Chinese and Japanese porcelain,
copper, clocks, paintings
DOORNHOF ANTIQUAIRS
Schapenhoek 7,12-14
3841 BM Harderwijk
Tel. +31 341-42 10 15

Manolo Berrenchina
Sch eidiuslaan 44
3843 CT Harderwijk
0341 - 421308

Martijn Pijnenburg

Bos en Vrijhof
AANNEMERSBEDRIJF
Snippendalseweg 8 Hierden
(0341) 41 35 32

CATERING VANDENBERG
Het concept voor elk feest!!
Marconistraat 1
3846 AR Harderwijk
(0341) 46 04 04

esj vastgoedonderhoud
Lorentzstraat 5e
3846 AV Harderwijk
(0341) 46 01 75

DRIES van den BERG
Stephensonstraat 2 Harderwijk
(0341) 42 37 23

VOF BEELEN
Autobedrijf vof Beelen
Auto & Machine Onderhoud
Fahrenheitstraat 36a
3846 BN Harderwijk
(0341) 452889

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

Ja ik steun de uitgave van het Vittepraetje

naam _____

telefoon _____ e-mail _____

en ik maak mijn bijdrage à € _____ binnenkort over op rekeningnummer IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92 t.n.v. Herderewich

datum _____ handtekening _____

Een voorbeeld van het noodgeld dat in mei 1940 door de gemeente Harderwijk werd uitgegeven aan de gevluchte inwoners van Nijkerk.

Vittepraetje

De naam van ons kwartaalblad 'Vittepraetje' is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op 'vitte' en 'praetje'.

Een 'vitte' was de naam van een handelskolonie in Scandinavië tijdens de late middeleeuwen. De Harderwijkse koggen voeren in de Hanzetijd onder andere naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen had Harderwijk een eigen vitte, een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor kooplieden en ambachtslieden. Ze woonden en werkten daar. Op de vitte golden dezelfde wetten en regels als in Harderwijk. Een vitte was dus een plaats uit de historie en ver weg van de stad Harderwijk.

Een 'praetje' is een kort gesprek over alledaagse dingen, of een korte verhandeling of lezing. Kooplieden en ambachtslieden op de vitte waren soms maanden van huis en konden in de winter vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf daar moesten de kooplieden zich zien te vermaken en dat deden zij onder andere met het vertellen van verhalen. Ook na terugkomst in Harderwijk waren de sterke verhalen niet van de lucht.